

Адміністративне право

УДК 342.553

Курило Володимир Іванович

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НААН України, заслужений юрист України,
завідувач кафедри адміністративного та фінансового права
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Kurylo Volodymyr

*Doctor of Science of Law, Professor,
Corresponding Member of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine,
Honored Lawyer of Ukraine,
Head of the Department of Administrative and Financial Law
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0003-1268-801X*

Ладиченко Віктор Валерійович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Ladychenko Viktor

*Doctor of Science of Law, Professor,
Head of the Department of International Law and Comparative Jurisprudence
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0002-7823-7572*

Піддубний Олексій Юрійович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного та господарського права
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Piddubnyi Oleksii

*Doctor of Science of Law, Professor,
Head of the Department of Civil and Commercial Law
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0003-4867-4613*

Гулак Олена Василівна

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного та фінансового права,
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Gulac Olena

*Doctor of Science of Law, Associate Professor,
Professor of the Department of Administrative and Financial Law
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0001-9004-0185*

**УСТРІЙ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
ПОСТВОЄННОГО ПЕРІОДУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ
ORGANIZATION OF UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES IN
THE POST-WAR PERIOD: THEORETICAL AND LEGAL ASPECT**

Анотація. У статті здійснено дослідження теоретико-правового аспекту устрою об'єднаних територіальних громад на основі запропонованих профільним парламентським комітетом концепцій та питань для напрацювання положень законопроекту щодо змін до Конституції України в частині децентралізації. Проаналізовано запропоновані ключові зміни, зокрема, щодо закріплення за громадами права ухвалювати рішення з будь-яких питань місцевого значення, які не передано державою до відання інших органів, запровадження принципу делегування повноважень центральними органами виконавчої влади зі

стовідсотковим забезпеченням виконавчих органів об'єднаних територіальних громад відповідними фінансами для їх реалізації, запровадження подвійної природи територіальної громади одночасно як територіальної одиниці та сукупності мешканців, які проживають на її території, а також закріплення права громад на співробітництво між собою. Акцентовано увагу на запропонованій для затвердження в Конституції України моделі «сильного відповідального голови громади». Досліджено доцільність цієї концепції, проаналізовано реалізацію запропонованої моделі на практиці, змодельовано потенційний порядок можливої ситуації застосування запропонованих конституційних прерогатив голови на практиці та здійснено порівняння концепції із аналогічними нормами муніципального устрою в конституціях демократичних європейських країн таких як Польща, Франція, Болгарія, Чехія, Литва. Запропоновано реалізувати організацію діяльності інститутів самоврядування на основі їх збалансованості, наприклад, із зустрічними важелями впливу на голову громади, які б з одного боку стримували його від резонансних рішень, а з іншого – залишали підконтрольним відповідно до інтересів громади, яка його обрала. А також актуалізовано дискусію з даного приводу в науковому співтоваристві та громадському суспільстві з метою вивчення та дослідження даної проблематики задля напрацювання найефективнішого законопроекту щодо змін до Конституції України в частині децентралізації у поствоєнний період для закріплення вже досягнутих здобутків.

Ключові слова: адміністративні правовідносини, територіальна громада, місцеве самоврядування, голова громади, муніципальна модель.

Summary. The article examines the theoretical and legal aspect of the organization of united territorial communities based on the concepts and issues

proposed by the specialized parliamentary committee for the development of the provisions of the draft law on changes to the Constitution of Ukraine in terms of decentralization. The proposed key changes were analyzed, in particular, regarding securing the right of communities to make decisions on any issues of local importance that have not been transferred by the state to other bodies, the introduction of the principle of delegation of powers by central bodies of executive power with one hundred percent provision of executive bodies of united territorial communities with appropriate finances for their implementation, introduction of the dual nature of the territorial community at the same time as a territorial unit and a set of residents living on its territory, as well as establishing the right of communities to cooperate with each other. Attention was focused on the model of a "strong responsible head of the community" proposed for approval in the Constitution of Ukraine. The expediency of this concept was investigated, the implementation of the proposed model in practice was analyzed, the potential order of the possible situation of applying the proposed constitutional prerogatives of the head in practice was simulated, and the concept was compared with similar norms of the municipal system in the constitutions of democratic European countries such as Poland, France, Bulgaria, the Czech Republic, and Lithuania. It is proposed to implement the organization of the activities of self-government institutions on the basis of their balance, for example, with counter levers of influence on the head of the community, which would on the one hand restrain him from high-profile decisions, and on the other hand, leave him under control in accordance with the interests of the community that elected him. And also the discussion on this topic in the scientific community and public society was updated with the aim of studying and researching this issue in order to develop the most effective draft law on changes to the Constitution of Ukraine in the part of decentralization in the post-war period in order to consolidate the gains already achieved.

Key words: *administrative legal relations, local community, local self-government, head of the community, municipal model.*

Постановка проблеми. Реформа децентралізації в Україні до війни загалом пов'язана зі змінами адміністративно-територіального устрою країни та наділенням об'єднаних територіальних громад (ОТГ) значним обсягом повноважень у сфері адміністративної діяльності, зокрема, надання адміністративних послуг, містобудування, земельних відносин та податкових надходжень до місцевих бюджетів, зрівняння у статусі з містами обласного значення.

Проте законодавцю варто розглянути не досягнутий законодавством у попередні періоди реформи конструктивно більш фундаментальний аспект муніципального устрою України шляхом підняття додаткової тематики внутрішньої системно-структурної організації місцевого самоврядування, що полягає у співвідношенні статусу і повноважень виконавчих (голова, виконавчий комітет, управління, відділи та ін.) та представницького (рада, її постійні та тимчасові комісії) органів місцевого самоврядування. В цьому контексті науковому співтовариству та громадянському суспільству необхідно дослідити запропоновані законодавцем наприкінці 2021 року зміни до Конституції України у частині децентралізації та проаналізувати їх потенційну результативність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями дослідження аспектів реформи децентралізації та змін до Конституції в цій частині займалися ряд вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме: М. Баймуратов, О. Батанов, О. Гулак, П. Гураль, Ю. Данилюк, К. Ємельяненко, Я. Журавель, Н. Камінська, Ю. Крегул, В. Курило, В. Ладиченко, П. Любченко, М. Пухтинський, С. Серьогіна, А. Ткачук, Ю. Шемшученко та ін. Авторами статті у певних роботах розглядались питання правового статусу органів ОТГ та їх повноважень в окремих

сферах, зокрема, поводженні з відходами [1, с. 14-20; 2, с. 32-39; 3, с. 8-18; 4, с. 38-45; 5, с. 37-48; 6, с. 67-77; 7, с. 31-39; 8, с. 329-338; 9, с. 167-178]. Проте визначений обсяг питань завершення реформи децентралізації залишається до кінця не вирішеним та потребує подальших наукових досліджень.

Постановка завдання. Мета даного дослідження полягає в дослідженні загального теоретико-правового змісту муніципального устрою України в контексті порівняння з намірами законодавця щодо змін до Конституції України в частині децентралізації, а також актуалізація дискусії з даного приводу в науковому співтоваристві та громадянському суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Після завершення війни перед українцями постане не тільки необхідність відбудови своєї країни, а й завершення тих завдань, які були призупинені цією війною. До таких завдань, зокрема, відноситься завершення реформи децентралізації, початок якої було покладено ще Революцією Гідності у 2014 році, а її вінцем має бути затвердження досягнутих змін в загальнообов'язкових нормах Конституції України. Визначальним у цьому напрямі стало те, що державою спочатку було прийняте рішення про проведення реформи, а не прийняття в першу чергу змін до Конституції і вже потім реалізація схвалених рішень.

Так, ще в далекий довоєнний період у 2004, 2005 роках на розгляд парламенту було винесено ряд проектів конституційних змін щодо місцевого самоврядування, які так і залишилися проектами [10; 11]. До останніх таких спроб відносяться проекти від 2015 та 2019 років [12; 13].

Наприкінці 2021 року за результатами інклюзивних позапарламентських публічних консультацій «Зміни до Конституції України у частині децентралізації через консенсус» на офіційному веб-сайті парламентського Комітету організації державної влади, місцевого

самоврядування, регіонального розвитку та містобудування було опубліковано спільне ком'юніке – Фінальний звіт «Про зміни до Конституції України в частині децентралізації влади» від 29.11.2021 року (надалі – Фінальний звіт) [14]. Цей документ не є законопроектом, його положення не є остаточними, але в ньому зафіксовано численні пропозиції, які мають важливе значення для повоєнної будови взаємовідносин як в середині ОТГ так і їх взаємовідносини з центральною владою і, на наше переконання, варто дослідити деякі з них для розуміння масштабу конституційних змін у статусі ОТГ України після війни.

Ключовою зміною в Фінальному звіті пропонується затвердити право на рівні громади ухвалювати рішення з будь-яких питань місцевого значення, які не передано державою до відання інших органів [14, с. 10]. На наше переконання, реалізація такого підходу буде наданням переваги громадівській теорії місцевого самоврядування над державницькою, адже дозволить громадам проявляти ініціативу без оглядки на дозвіл з боку органів державної влади у вирішенні питань місцевого значення, що є позитивною тенденцією [15, с. 82-132].

Схвальним доповненням до цієї концепції є запровадження принципу делегування повноважень центральними органами виконавчої влади зі стовідсотковим забезпеченням виконавчих органів ОТГ відповідними фінансами для їх реалізації, а в законі про місцеве самоврядування залишити лише самоврядні повноваження. В діючому законодавстві повноваження виконавчих органів ОТГ поділяються на самоврядні та делеговані державою, але фактично без фінансового забезпечення та ще й з підпорядкуванням ОТГ виконавчій вертикалі державної влади, що не відповідає вимогам Європейської хартії місцевого самоврядування [16]. ОТГ мають бути більш автономним у своїй діяльності, що також відповідатиме реалізації ідеї децентралізації.

Також, позитивним, на наше переконання, є запровадження подвійної природи територіальної громади одночасно як територіальної одиниці та сукупності мешканців, які проживають на її території, а також закріплення права громад на співробітництво між собою. Ці концепції є наслідком затвердження результатів об'єднання територіальних громад 2015-2019 років та адміністративно-територіальної реформи 2020 року, а також вже прийнятого Закону України «Про співробітництво територіальних громад» [17]. По суті саме поняття «сільські, селищні, міські ради» після формування ОТГ та затвердження територій територіальних громад Кабінетом Міністрів України у 2020 році втратило попереднє значення, адже уніфіковане законодавство зрівняло всі інститути органів місцевого самоврядування громад у статусі між собою. Різниця полягає лише у рівні фінансової та майнової спроможності тієї чи іншої громади вирішувати поточні та стратегічні завдання свого розвитку. Важливе значення реформи децентралізації мають питання можливості переходу села із однієї територіальної громади в іншу, ліквідація фінансово неспроможних територіальних громад шляхом їх роз'єднання і переходу сіл в інші, спроможні громади. Однак відтепер всі громади є і залишатимуться об'єднаними. Таким чином, поняття «об'єднана територіальна громада» після затвердження змін до конституції в цій частині остаточно стане надбанням реформи децентралізації, а Україна перетвориться на країну громад, що є констатацією факту.

Наступною, згідно тексту Фінального звіту, є пропозиція на конституційному рівні затвердити концепцію «голови громади як органу». Така концепція матиме наслідком замкнути всю виконавчу вертикаль місцевого самоврядування єдиноначально на посаді голови і обґрунтовується авторами реалізацією моделі «сильного відповідального голови громади», яка «може виглядати незвичною, проте вона є класичною

для конституційного права європейських держав і працювала в Україні до 1917 року», – зазначається у Фінальному звіті.

Пропонуємо зупинитись на дослідженні теоретико-правового аспекту цієї задекларованої концепції та розглянути її з наукової точки зору. Якщо проаналізувати ідею «сильного голови громади», то цій пропозиції слугує намір авторів Фінального звіту зробити голову на конституційному рівні одноособовим виконавчим органом громади, який самостійно формує та очолює виконавчий орган (адміністрацію) громади, самостійно вирішує, кому і в яких обсягах делегувати право підпису, та розподіляє обов'язки підлеглих, контролює діяльність громади та головує на сесіях ради громади [14, с. 10-11]. Проте у звіті нічого не вказано яким саме чином буде реалізовано концепцію «відповідального голови» згідно запропонованої моделі. Тому дане питання є насправді дискусійним, з точки зору як доцільності його затвердження на рівні Конституції, так і підходу авторів Фінального звіту до обґрунтування основних його положень.

Візуально, враховуючи фактор укрупнення територій громад після 2020 року, реалізація запропонованої моделі на практиці означатиме концентрацію виконавчих повноважень, а також функцій головуючого представницького органу місцевого самоврядування в одній особі та виглядає уособленням цієї посадової особи, за аналогією, статусу голови райдержадміністрації та одночасно голови районної ради. Найбільш близьким до такої моделі є статус Київського міського голови, який поєднує статус голови Київської міської державної адміністрації і головуючого Київської міської ради.

«Голова громади як орган», згідно пропозицій Фінального звіту, остаточно перетвориться з «першого серед рівних» на «головного господаря громади», адже фактично від його одноособових рішень залежатиме доля всієї місцевої спільноти. Він видаватиме

загальнообов'язкові розпорядження (замість рішень виконавчого комітету), він же і формуватиме порядок денний та підписуватиме рішення ради громади. А якщо депутатами буде прийнято небажане рішення, у голови буде право «вето».

І справа не тільки у збільшенні ризиків потенційних зловживань. Мова йде про загрозу безконтрольності та свавілля цієї посадової особи. Обрання громадою свідчить про представницьку природу посади голови громади. Це можна було б частково виправити більш швидкоплинними виборами, наприклад, кожні 2 роки, що змушувало б голів до боротьби за голоси своїх виборців. Проте строк каденції у Фінальному звіті пропонується залишити на рівні п'ять років, що свідчить про відсутність цього механізму підпорядкування голови інтересам власної громади. А безпосередній доступ до муніципальних ресурсів (землі, бюджету, майна, підприємств і установ) призведе до того, що голова матиме суттєво більші важелі впливу, зокрема, на лояльність депутатів своєї ради, ніж навпаки. Таким чином, головам громад для досягнення поставленої мети достатньо буде застосувати адміністративні правовідносини. Наприклад, у питанні відчуження від громади землі заповідної зони під будівництво голові громади нічого не завадить «купити голоси» депутатів за допомогою посад своїх заступників у виконавчій вертикалі, куди він буде призначати одноособово, або ж укладенням прямих договорів з потрібними контрагентами, чи за допомогою реалізації інших муніципальних ресурсів, і бажане рішення з великою впевненістю буде прийнято.

Як слушно зауважує Ю. Крегул: «Складні завдання можуть вирішувати лише структури, де немає монопольної авторитарності, де є поліцентричний розподіл повноважень.» [18, с. 19].

На нашу думку, заявка законодавців щодо запровадження на конституційному рівні моделі «сильного відповідального голови громади» є передчасною і такою, що потребує виваженого рішення. Цьому є

обґрунтування на прикладі конституцій демократичних європейських країн.

Так, в Конституції Польщі прописано, що одиниці територіального самоврядування (gmina) виконують свої завдання через представницькі органи (organu stanowiące) і виконавчі органи. При цьому принципи і порядок виборів, а також припинення повноважень виконавчих органів одиниць територіального самоврядування, визначаються законом, а внутрішня організація одиниць територіального самоврядування визначається відповідно до законів їх представницькими органами [9, с. 59]. В Конституції Франції прописано, що відповідно до передбачених законом умов територіальні колективи вільно управляються виборними радами (conseils élus), наділеними повноваженнями регламентарного характеру [10, с. 47]. В Конституції Болгарії зазначено, що органом місцевого самоврядування в муніципалітеті є муніципальна рада, яка обирається населенням відповідного муніципалітету строком на чотири роки в порядку, встановленому законом. Органом виконавчої влади в муніципалітеті є мер (кмет). Він обирається населенням або муніципальною радою строком на чотири роки в установленому законом порядку. У своїй діяльності мер керується законом, актами муніципальної ради та рішеннями населення [11]. В Конституції Чехії прописано, що рада муніципалітету здійснює управління муніципалітетом самостійно. Повноваження ради встановлюються лише законом. Рада в межах своєї компетенції може видавати загальнообов'язкові постанови [12]. В Конституції Литви зазначено, що право на самоврядування гарантується державним територіально-адміністративним одиницям, передбаченим законом. Воно здійснюється через відповідні Ради самоврядувань. Порядок організації та діяльності інститутів самоврядування встановлюється законом [13].

Таким чином, в конституціях європейських демократичних країн питання організації інститутів місцевого самоврядування залишено для врегулювання в законах. Вважаємо що, така концепція дозволяє муніципальному законодавству бути більш конструктивним та спроможним до реформування, ніж якби питання муніципальної моделі передбачало складну процедуру конституційних змін, наприклад, у випадку, якщо запровадження певної моделі не виправдає справедливих очікувань і потребуватиме оперативного коригування.

Для України закріплення в Конституції розподілу, де представницьким органом буде рада громади, а виконавчим органом місцевого самоврядування – голова громади, є прийнятним та зрозумілим. Проте чи варто на конституційному рівні надавати перевагу одному інституту самоврядування над іншим є досить сумнівною перспективою. Натомість запропонована у Фінальному звіті альтернатива визначення в Конституції тільки представницького (рада) та виконавчого органу з деталізацією конструкції виконавчого органу (голова громади або колегіальний орган замість нього) на рівні закону, вважаємо, є більш далекоглядною концепцією для врегулювання будь-яких «криз» та прогалин в муніципальному устрої за допомогою парламентських процедур шляхом коригування запровадженої моделі законами, наприклад, анонсованого Муніципального кодексу [14, с. 11; 24].

До пропозицій для удосконалення статусу територіальних громад варто зазначити, що організація діяльності інститутів самоврядування має бути збалансованою, наприклад, із зустрічними важелями впливу на голову громади, які б з одного боку стримували його від резонансних рішень, а з іншого – залишали підконтрольним відповідно до інтересів громади, яка його обрала. Такими важелями можна було б наділити, наприклад, представницький орган – раду, надавши їй більшу кількість виключних повноважень, що змушувало б голів, як мінімум, погоджувати

свої дії з представниками громади і запобігти прийняттю кулуарних таємних рішень. Крім того, варто збільшити перелік питань, для прийняття яких має бути дотримана обов'язкова процедура консультацій з громадськістю, що як мінімум тримало б ці питання «на слуху» у відкритому публічному просторі. А щодо стратегічних об'єктів, до яких якраз можна віднести питання використання земель заповідних зон, можна закріпити прийняття таких рішень лише за результатами місцевого референдуму.

Всього цього обсягу питань і пропозицій вмістити в норми Конституції не є можливим, адже такий обсяг є дійсно значним і громіздким. На наше переконання, законодавцю варто долучити до публічної дискусії щодо формування законопроекту про внесення змін до Конституції в частині децентралізації не тільки політичну складову в особі як муніципальних представників та різноманітних асоціацій місцевого самоврядування, але і громадянське суспільство в особі науковців та фахівців муніципального права. А запропоновані профільним комітетом парламенту у Фінальному звіті пропозиції потребують ґрунтовних наукових теоретико-правових досліджень порушених питань.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Питання внесення змін до Конституції України в частині децентралізації потребує першочергового прийняття у поствоєнний період України для закріплення вже досягнутих здобутків.

Статус «сильного відповідального голови громади» має бути урівноважений з переліком дієвих запобіжників, які забезпечать заявлену відповідальність головних посадових осіб громади. В проекті Конституції на забезпечення цього варто і цілком достатньо зазначити з яких саме інститутів самоврядування складатиметься організація територіальної громади, де представницьким органом виступатиме муніципальна рада, а виконавчим — голова громади. Проте співвідношення між цими

інститутами законодавцю варто врегулювати більш детально шляхом прийняття відповідного закону, наприклад, анонсованого Муніципального кодексу, а в Конституції лише зазначити примітку про те, що порядок організації та діяльності інститутів місцевого самоврядування встановлюватиметься законом.

Література

1. Ладиченко В. В., Ємельяненко К.О. Формування виконавчих комітетів об'єднаних територіальних громад. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 5. С. 14-20.
2. Ладиченко В.В., Ємельяненко К.О. Особливості правового регулювання місцевого самоврядування в умовах децентралізації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. С. 32-39.
3. Ладиченко В.В., Максименко Ю.П. Старости як посадові особи системи органів місцевого самоврядування в Україні: історико-правовий аспект. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 2. С. 8-18.
4. Ладиченко В. В., Головка Л. О, Капплова О. Муніципалітет як регулятор поведінки з побутовими відходами. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 5. С. 38-45.
5. Ладиченко В. В., Максименко Ю. П. Статус і повноваження виконавчого комітету в системі місцевого самоврядування України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 2. С. 37-48.
6. Ладиченко В. В., Данилюк Ю. В., Ємельяненко К. О. Судовий захист прав об'єднаних територіальних громад: практичний аспект. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 3. С. 67-77.

7. Ладиченко В. В., Гулак О. В., Данилюк Ю. В. Забезпечення безпеки та правопорядку органами місцевого самоврядування: сучасний стан та шляхи врегулювання. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 4. С. 31-39.
8. Ladychenko V., Melnychuk O., Golovko L., Burmak O. Waste Management at the Local Level in the EU and Ukraine. *European Journal of Sustainable Development*. 2020. Vol. 9, Is. 1. P. 329-338.
9. Ladychenko V., Gulac O., Yemelienenko K., Danyliuk Yu., Kurylo V. Ensuring Sustainable Development of Local Self-Government: Foreign Experience for Ukraine. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. Vol. 10, Is. 4. P. 167-178.
10. Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України: Постанова Верховної Ради України від 8 грудня 2004 року № 2223-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2223-15#Text> (дата звернення: 27.10.2023).
11. Про попереднє схвалення і направлення до Конституційного Суду України законопроекту про внесення змін до Конституції України: Постанова Верховної Ради України від 23 грудня 2005 року № 3288-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3288-15#Text> (дата звернення: 27.10.2023).
12. Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади: Постанова Верховної Ради України від 31 серпня 2015 року № 656-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/656-19#Text> (дата звернення: 27.10.2023).
13. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) № 2598 від 13.12.2019 року. *Верховна Рада*

- України. URL:
https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67644 (дата звернення: 27.10.2023).
14. Зміни до Конституції України в частині децентралізації влади. Фінальний звіт за результатами інклюзивних позапарламентських публічних консультацій «Зміни до Конституції України у частині децентралізації через консенсус»: Проект тексту змін до Конституції України в частині децентралізації влади 29.11.2021. *Комітет з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування Верховної Ради України*. URL: <https://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/42960.pdf> (дата звернення: 27.10.2023).
15. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики: монографія / відп. ред. М. О. Баймуратов. Київ: Юридична думка, 2010. 656 с.
16. Європейська хартія місцевого самоврядування, ратифікована Законом України «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування» від 15 липня 1997 року № 452/97-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 27.10.2023).
17. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17 червня 2014 року № 1508-VII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення: 27.10.2023).
18. Кругул Ю., Батрименко В. Реформування місцевого самоврядування в Україні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 17–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2016_1_4 (дата звернення: 27.10.2023).

19. Шаповал В.М. Конституція Польської Республіки (з передмовою Володимира Шаповала). К.: Москаленко О.М., 2018. 82 с.
20. Шаповал В.М. Конституція Французької Республіки (з передмовою Володимира Шаповала). К.: Москаленко О.М., 2018. 56 с.
21. Конституция. Народно събрание на Република България. URL: <https://www.parliament.bg/bg/const> (дата звернення: 27.10.2023).
22. Конституція Чеської Республіки. *Офіційна сторінка Чеської палати адвокатів*. URL: <https://www.cak.cz/assets/ustava-copy.pdf> (дата звернення: 27.10.2023).
23. Конституція Литовської Республіки. *Відділ інформаційних ресурсів та відкритих заходів Верховної Ради України*. URL: http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst1.htm (дата звернення: 27.10.2023).
24. Підготовка Муніципального кодексу України – перше завдання Конгресу. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13284> (дата звернення: 27.10.2023).

References

1. Ladychenko V. V., Yemelienenko K.O. Formuvannia vykonavchykh komitetiv obiednanykh terytorialnykh hromad. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2018. № 5. S. 14-20.
2. Ladychenko V.V., Yemelienenko K.O. Osoblyvosti pravovoho rehuliuвання mistsevoho samovriaduvannia v umovakh detsentralizatsii. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*. 2017. № 2. S. 32-39.
3. Ladychenko V.V., Maksymenko Yu.P. Starosty yak posadovi osoby systemy orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini: istoryko-pravovyï aspekt. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2019. № 2. S. 8-18.

4. Ladychenko V. V., Holovko L. O., Kapplova O. Munitsypalitet yak rehulator povodzhennia z pobutovymy vidkhodamy. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2019. № 5. S. 38-45.
5. Ladychenko V. V., Maksymenko Iu. P. Status i povnovazhennia vykonavchoho komitetu v systemi mistsevoho samovriaduvannia Ukrainy. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2021. № 2. S. 37-48.
6. Ladychenko V. V., Danyliuk Yu. V., Yemelianenko K. O. Sudovy zakhyt prav obiednanykh terytorialnykh hromad: praktychnyi aspekt. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2021. № 3. S. 67-77.
7. Ladychenko V. V., Hulak O. V., Danyliuk Iu. V. Zabezpechennia bezpeky ta pravoporiadku orhanamy mistsevoho samovriaduvannia: suchasnyi stan ta shliakhy vrehuliuvannia. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2021. № 4. S. 31-39.
8. Ladychenko V., Melnychuk O., Golovko L., Burmak O. Waste Management at the Local Level in the EU and Ukraine. *European Journal of Sustainable Development*. 2020. Vol. 9, Is. 1. P. 329-338.
9. Ladychenko V., Gulac O., Yemelianenko K., Danyliuk Yu., Kurylo V. Ensuring Sustainable Development of Local Self-Government: Foreign Experience for Ukraine. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. Vol. 10, Is. 4. P. 167-178.
10. Pro poperednie skhvalennia zakonoproektu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 8 hrudnia 2004 roku № 2223-IV. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2223-15#Text>.
11. Pro poperednie skhvalennia i napravlennia do Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy zakonoproektu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 23 hrudnia 2005 roku № 3288-

- IV. *Verkhovna Rada Ukrainy.* URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3288-15#Text>.
12. Pro poperednie skhvalennia zakonoproektu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy shchodo detsentralizatsii vlady: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 31 serpnia 2015 roku № 656-VIII. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/656-19#Text>.
13. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo detsentralizatsii vlady) № 2598 vid 13.12.2019 roku. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL:
https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67644.
14. Zminy do Konstytutsii Ukrainy v chastyni detsentralizatsii vlady. Finalnyi zvit za rezultatamy inkliuzyvnykh pozaparlamentskykh publichnykh konsultatsii «Zminy do Konstytutsii Ukrainy u chastyni detsentralizatsii cherez konsensus»: Proiekt tekstu zmin do Konstytutsii Ukrainy v chastyni detsentralizatsii vlady 29.11.2021. *Komitet z pytan orhanizatsii derzhavnoi vlady, mistsevoho samovriaduvannia, rehionalnoho rozvytku ta mistobuduvannia Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL:
<https://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/42960>.
15. Batanov O. V. Munitsypalna vlada v Ukraini: problemy teorii ta praktyky: monohrafiia / vidp. red. M. O. Baimuratov. Kyiv: Yurydychna dumka, 2010. 656 s.
16. Ievropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia, ratyfikovana Zakonom Ukrainy «Pro ratyfikatsiiu Yevropeiskoi khartii mistsevoho samovriaduvannia» vid 15 lypnia 1997 roku № 452/97-VR. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

17. Pro spivrobitnytstvo terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy vid 17 chervnia 2014 roku № 1508-VII. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>.
18. Krehul Yu., Batrymenko V. Reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*. 2016. № 1. S. 17–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2016_1_4.
19. Shapoval V.M. Konstytutsiia Polskoi Respubliky (z peredmovoiu Volodymyra Shapovala). K.: Moskalenko O.M., 2018. 82 s.
20. Shapoval V.M. Konstytutsiia Frantsuzkoi Respubliky (z peredmovoiu Volodymyra Shapovala). K.: Moskalenko O.M., 2018. 56 s.
21. Konstytutsiia. Narodno sŭbranye na Republyka Bŭlharyia. URL: <https://www.parliament.bg/bg/const>.
22. Konstytutsiia Cheskoi Respubliky. *Ofitsiina storinka Cheskoi palaty advokativ*. URL: <https://www.cak.cz/assets/ustava-copy.pdf>.
23. Konstytutsiia Lytovskoi Respubliky. *Viddil informatsiinykh resursiv ta vidkrytykh zakhodiv Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst1.htm.
24. Pidhotovka Munitsypalnoho kodeksu Ukrainy – pershe zavdannia Konhresu. *Detsentralizatsiia*. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13284>.